

מגיע לו!

מטרות הפעולה

החניך יכיר בחוסר יעילותה של הענישה המודרנית

החניך ירצה ללמוד את גישת היהדות כלפי עבריינות וענישה

מבנה הפעולה

א. לך לכלא!

ב. מאסר - מונע עבריינות?

ג. הבנה כי כל ענישה נובעת מעולם ערכי ומגישה מוסרית

ד. פתיחת סוגיית הענישה ביהדות

מהלך הפעולה

א. לך לכלא!

• בית משפט - החניכים מקבלים תפקידים של: חבר מושבעים, שופט, קטיגור וסניגור, עדים וכו'. המדריך מציג 3 מקרים (נספח 1). החניכים מכינים את הטיעונים והעדויות ומנהלים משפט. על חבר המושבעים להכריע אם הנאשם זכאי או חייב ולקבוע את עונשו. בכל מקרה כדאי לגוון בין החניכים המציגים.

לאחר כל משפט כותבים את פרטי המקרה ופסק הדין על גיליון נייר

← (בשבת ניתן להכין מראש שמיניות בריסטול עם המקרים ועונשים צפויים ולפרוס בהתאם).

יש להניח כי כל העונשים יהיו מאסר, ורק אורך הזמן יהיה שונה ממקרה למקרה. כדאי להדגיש את המילים "מאסר" "כלא" "בית סוהר" ונרדפותיהם בעונשים ולהמחיש כי אנחנו לא ממש מגוונים.

• דיון:

o האם יש הבדל בין כל מקרה ומקרה?

o האם יש הבדל בסוג העונש שנקבע לכל מקרה?

o איזה הבדל כן קיים בין העונשים?

o מה עומד לנגד עיני השופטים כאשר הם קובעים את עונשו של הפושע?

כיום בישראל העונש על כל עבריינות הוא "בית כלא". ההבדל היחיד בענישה הוא כמות הזמן שהעבריין יצטרך "לשבת". כפי שרואים בגיליון העונשים / בכרטיסיות שפרסנו, כמעט כל העונשים (אם לא כולם) שאנחנו מכירים זה בית סוהר ומספר השנים משתנה לפי חומרת המעשה.

○ מה זה אומר על מטרת הענישה אצלינו?

○ מה זה אומר על הגישה שלנו למעשה האדם?

○ מה מטרת הכלא?

ב. מאסר- מונע עבריינות?

• מפזרים על כסאות את המקרים של בית המשפט (משלב א') + מקרים נוספים כדי הדמיון הטובה. משחקים את משחק הכסאות שכאשר המוזיקה נפסקת, על החניך להמשיך את הסיפור שכתוב על הכסא לידו נעצר- מה יקרה בעוד 4 שנים? וכך הלאה. בסוף המשחק כל חניך יקריא את סיפורי המקרה עם ההמשכים.

← אפשרות נוספת- בקבוצות שהחניכים טובים בהצגות וזורמים, ניתן לעשות אימפרוביזציה: מתחילים הצגה של מקרה עבריינות, ומשלבים את החניכים תוך כדי בתפקידים שונים, ניתן גם להחליף שחקן באותו תפקיד (העבריין, השופט, הסוהר, משפחת העבריין, חברים שלו מהשכונה, בעל עסק שהעבריין בא לראיון עבודה אצלו, שוטרים וכו')

• דיון:

○ האם הענישה הנוכחית שלנו מצליחה לשנות משהו בחברה?

○ האם סופם של העבריינים אינו לחזור ולהיות עבריינים?

○ מחקרים מראים ש 80% מהעבריינים ששוחררו, חוזרים תוך שנה לכלא בעבירות דומות ויותר משוכללות. איך זה קורה?

○ מה המטרה המרכזית של בתי המשפט? של בתי הכלא? של גישת הענישה באמצעות מאסר?

תפקיד בתי הכלא למנוע מגע בין העבריינים לחברה, לנקות את החברה מהפושעים שבה. אין התייחסות לאדם עצמו שפשע, אין ניסיון לעזור לו, וקל וחומר שלא לחנך. מקימים מוסדות של פושעים (וכולנו יודעים שהפשיעה והאלימות בתוך בתי הכלא רבה מאוד, והכלא מהווה הרבה פעמים "בית ספר" לפושעים) ורגועים כי הם לא לידינו ולא מסכנים אותנו. כשיתגלה עוד פושע, נכלא גם אותו. אולי יש בנו צד שמאמין שהמאסר ירתיע ויגרום לעבריינים פוטנציאלים לחשוב שוב, אבל גם זה לא ממש מוכיח את עצמו. לצערנו יש אפילו כאלו שהכלא מהווה להם מחסה ומזון לתקופה מסוימת וזה הרבה יותר ממה שיש לרצות להציע להם.

ג. הבנה כי כל ענישה נובעת מעולם ערכי ומגישה מוסרית

- דרוש עונש -- על החניכים למלא תוך רבע שעה כמה שיותר סוגי ענישה הקיימים בעולם (נספח 2).
הם יכולים לשאול בסניף, ברחוב, חבר טלפוני, אנציקלופדיות, –מה שיש.

כל קבוצה אומרת את סוגי הענישה שמצאה, איפה הם מתבצעים וההיגיון שעומד מאחוריהם.

דיון על "ההיגיון שמאחורי" – ניתן לערוך את הדיון לכל הקבוצה יחד, אפשר לחלק לקבוצות לפי סוגי הענישה השונים, או לפי ההיגיון מאחורי העונש (כל העונשים שמטרתם הרתעה / כל העונשים שמטרתם נקמה / כל העונשים שמטרתם מניעה / כל העונשים...).

לכל צורת ענישה יש בסיס ערכי שעומד מאחוריה וחשוב לשים לב לכך. הבסיס הזה כולל יחס לאדם, גישה לטוב ולרע, תפיסה לגבי הפרט והחברה, זכותו ויכולתו של האדם להכריע על חייו של האחר ועוד.

o לדוגמא:

עונשים המבוססים בעיקר על הרתעה (מלקות / כריתת יד לגנב / כלא) מניחות כי האדם הינו רע, ולכן יש "לדבר אליו" בשפה של פחד. אין יכולת לחנך או לשפר אלא לפעול בתנאי רווח והפסד. לגרום לכך שלאדם לא יהיה שווה לעשות פשע. זה מה שהוא מבין, הפסד ותועלת, לא מעבר לזה.
גישה זו גם גורסת כי יתכן ואדם אחד יסבול יתר על המידה "למען יראו וייראו" – כדי להרתיע אחרים שלא יבצעו מעשים כאלו וחמורים יותר.

עונש מוות מבוסס על כך כי יש אדם שאין לו תקנה ואין יכולת לחזור בתשובה. הנחה נוספת היא כי יש לחברה זכות לשלול חיים ממישהו שעשה דברים שאינם מקובלים עליה (חומרים ככל שיהיו). עונש מוות הינו בלתי הפיך, כך שרמוז בגישה זו שוודאי לנו שבית המשפט והמושבעים אינם טועים ויש להם וודאות בזיהוי האמת לחלוטין, ללא ספיקות כלל.

חשוב לציין שאמנם גם ביהדות יש עונש מוות, אך הוא נקבע לפי סנהדרין (ולא מושבעים מהעם הפשוט והרגיל), וסנהדרין שהרגה אחת לשבע שנים (ולפי גרסה אחרת אחת לשבעים שנה) נקראה "סנהדרין קטלנית".

עונשים שמגמתם להרחיק את הפושע (כליאה, הגליה, סיביר, מחנות עבודה וכו'), מרוכזים בחברה הנורמטיבית. מטרתם "לנקות" את החברה מחולאיה באמצעות כריתה. גם הם מניחים שאין תקנה לאדם וצריך לרכז את כל הפושעים במקום אחד ו"שיאכלו אחד את השני". ישנה גישה פסיכולוגית שטוענת שיש "גן עבריין", כלומר פשיעה היא נטיה גנטית (כמו צבע עיניים) והדרך היחידה להתמודד היא להתרחק.

ד. פתיחת סוגיית הענישה ביהדות

ראינו שעונש המרכזי בישראל הוא מאסר.

הבנו שהעונש הזה לא ממש יעיל, מקבע את העברייין ו"מכשיר" אותו להמשך פשיעה.

הכרנו סוגי ענישה שונים מרחבי העולם ומהתרבויות השונות, ולמדנו שכל עונש טומן בחובו עולם ערכי וגישה מוסרית.

פריסת בריסטול שעליו כתוב "יהדות" / שמש אסוציאציות של החניכים: מה הגישה של היהדות לעבריינות? מה זה אומר על עולמה הערכי והמוסרי?

כל זה ועוד בפעולה הבאה! (תאמין שיכולים לתקן)

מקרה א' - נהיגה בפראות דרס 4 למוות

טימו קוביאקוב (24) מכרמיאל גרם למותם של נוסעים במכוניתו ופירק משפחה נוספת. הוא נהג בפראות, ללא חגורה, חצה פס לבן ושמע מוזיקה רועשת.

המקרה אירע בחודש יולי דאשתקד. הנאשם נהג במכונית פז'ו 406 לכיוון צפת. במהלך נסיעתו, פגע קוביאקוב במכונית תוך שהוא חוצה קו הפרדה לבן. הוא המשיך לנסוע במסלול הנגדי במהירות של כ-120 קמ"ש, כשמערכת הסטריאו במכוניתו פועלת בעוצמה רבה. לאחר שהשלים את העקיפה, סטה שמאלה, עבר את קו ההפרדה הרצוף, והתנגש במכונית "דייהטסו". רכב זה הוסט מנתיבו, והתנגש ברכב אחר שנסע אחריו, בעוד שרכבו של הנאשם המשיך לתעלה. בין ההרוגים: נוסעים במכוניתו של קוביאקוב. כתוצאה התאונה, נהרגה נהגת ה"דייהטסו" בת 36 מצפת, וכן שלושה נוסעים שהיו במכוניתו של הנאשם. ב"דייהטסו" נפצעו קשה שני ילדיה של רומיש, בת הארבע, ובן שנה. כמו כן נפצעה אחותה של הנהגת. הבן נפגע פגיעה מוחית קשה ואחותו נחבלה בבית החזה.

הנאשם עצמו עלה לישראל עם משפחתו לפני 13 שנים ומתגורר בכרמיאל, שם עבד כספר. מאז קיבל את רשיון הנהיגה, צבר קוביאקוב 10 עבירות תעבורה וכמו כן, בהיותו צעיר, היה מעורב גם בעבירות רכוש שונות. לנוכח נהיגתו הפרועה ותוצאותיה הקשות של התאונה, ביקשה התביעה להטיל על הנאשם עונש משמעותי לאור מה שכינה התובע "טרור תעבורתי". מנגד, סניגורו של הנאשם, טען לזכות מרשו כי קוביאקוב מסר הודאה בכל האישומים המיוחסים לו וציין את עברו הקרבי בצה"ל.

האינטרס הציבורי מחייב ענישה קשה

השופט פינקלשטיין ציין בגזר הדין: "ארבעה אנשים נהרגו, כל אחד מהם עולם ומלואו, ובפני בית המשפט תוארו האובדן, השכול והסבל שנגרמו למשפחות רומיש ורוזיליו. מדובר במקרה חמור ביותר של נהיגה שלוחת רסן ומסוכנת, שגרמה לנפגעים רבים. זהו מקרה מובהק שבו מחייב האינטרס הציבורי ענישה קשה."

השופט ציין כי הנאשם נהג ברכב כשהוא אינו חגור בחגורת בטיחות ולא דאג ששאר יושבי הרכב יהיו חגורים. לדבריו, הפגין קוביאקוב זלזול בחייו של נהג הרכב שאותו הוא עקף, התנהגותו על הכביש הייתה מסוכנת מאד והוא היה מודע בעת מעשה לכך שהוא נוהג בפזיזות. בנוסף למאסר בפועל, גזר על קוביאקוב בית המשפט עונש מאסר על תנאי של שנתיים למשך שלוש שנים ושליטת רשיון למשך 20 שנה.

מקרה ב' - זיוף כספים ומרמה

שבוע אחרי ששוחרר מהכלא, מגישה הפרקליטות (18.6.06) כתב אישום נוסף נגד הכדורגלן לשעבר פליקס חלפון.

חלפון מואשם בזיוף צ'קים ומסמכים בסכומים של מאות אלפי שקלים. על פי הפרקליטות, זיוף חלפון המחאות של הנהלת בתי המשפט, והפקיד אותם בחשבוננו. בנוסף מואשם חלפון כי שיעבד רכב במרמה.

נעצר בנתב"ג עם מזוודה מלאה בקוקאין

בשבוע שעבר שוחרר חלפון ממעצרו לאחר ששליש ממעצרו נוכה בשל התנהגות טובה. כדורגלן העבר ריצה עונש מאסר של כארבע שנים בגין עבירות סמים.

בשנת 2003 נעצר חלפון בחשד לשותפות בעסקת הברחת סמים מחו"ל. חלפון נעצר בנתב"ג יחד עם חברו, כשברשותו מזוודה ובה 2.5 קילוגרמים של סם מסוג קוקאין. למחרת הגיעה ארצה מזוודה נוספת ובה כמות דומה של אותו סם.

מקרה ג' - גניבה

אין גבול לחוצפה: לבית משפט השלום בנצרת הוגש הבוקר כתב אישום נגד טל בן-שטרית, בן 22, הנאשם בהתפרצות לדירות בקרית שמונה, תוך ניצול היעדרותם של תושבי העיר מבתיים, בשל המצב הביטחוני.

מכתב האישום, שהוגש לבית המשפט, עולה כי הנאשם הצטייד בכלי פריצה, הגיע עם מכוניתו לקרית שמונה, התפרץ למספר דירות וגנב רכוש יקר ערך. בין היתר גנבו תכשיטים, המחאות, מצלמת וידאו ורכוש נוסף. במהלך ניסיון פריצה לאחת הדירות, נעצר הנאשם בידי כוח ממשטרת קרית שמונה שהבחין במעשיו.

בפרקליטות מחוז הצפון ראו בחומרה רבה את מעשיו של הנאשם, וביקשו מבית המשפט להאריך את מעצרו עד לתום ההליכים המשפטיים כנגדו. "מעשהו של הנאשם מלמד על חוסר מצפוננו ועל כשל מוסרי אמיתי שטבוע בו", נכתב בבקשת הפרקליטות. "אדם שמגיע ממקום מרוחק, ופועל באורח מכוער נגד תושבים תמימים שנאלצו לנטוש את בתיים בשל חשש לחייהם, ממחיש כי לא ניתן לסמוך עליו שיכבד חלופת מעצר כלשהי, תהא קפדנית ככל שתהיה."

[illegible]